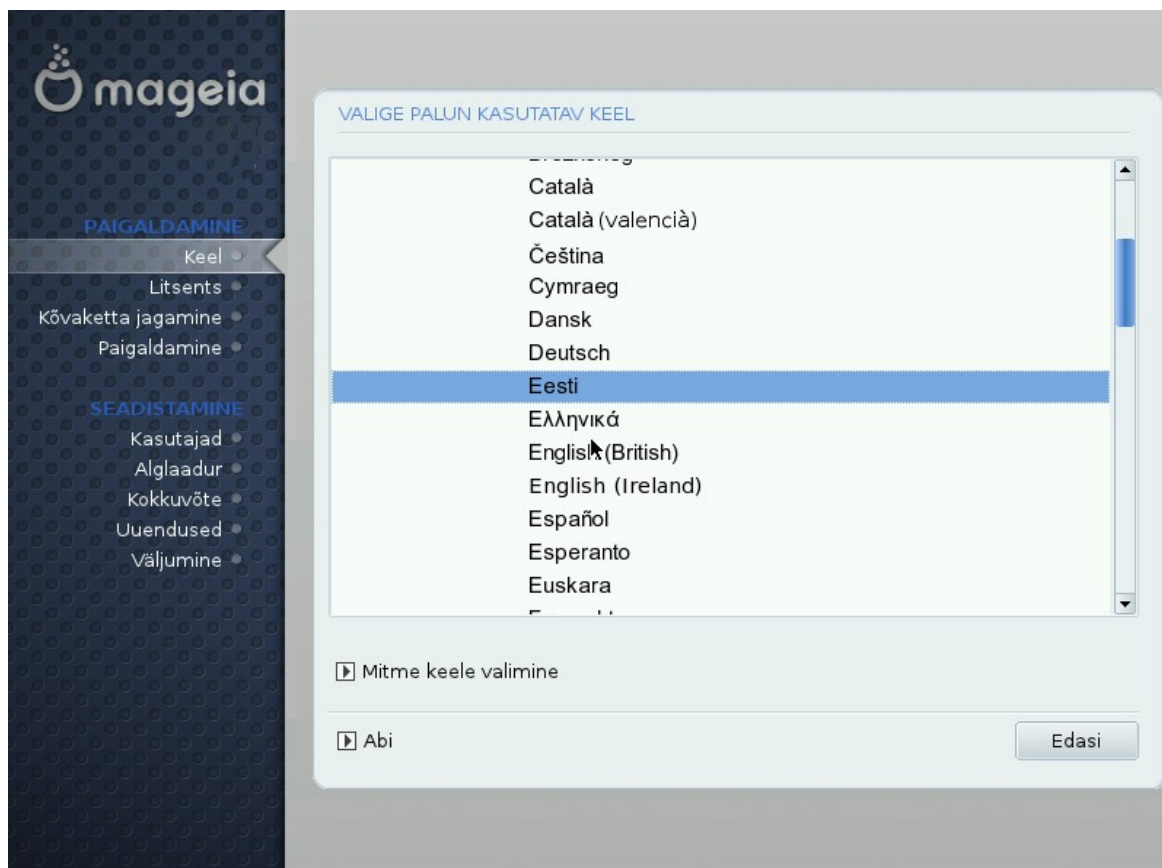

PAIGALDAMINE

KOOSTAS: JAANUS OJANGU
TALLINN 2011

Kui Sul ei juhtu mitut arvutit korraga võrgus olema või Sa ei oma fenomenaalset mälu, siis trüki see leht enne Mageia paigaldamise alustamist välja. Paigalduse ajal sa seda ei pruugi arvutist lugeda saada.

Mageia arvutisse paigaldamiseks on mitmeid võimalusi: esimene, esmatutvumisel sobivaim võimalus: **Mageia Live CD**. Pöörake põhitähelepanu üldmulje saamisele ja kontrollige, kas leiata üles Teile igapäevaselt vajalikud töövahendid (internet, tekstitöötlus, muusika ja videod, graafika jne).

Hoiatus! Live CD-ga loodud (proovi)failid säiluvad ainult arvuti välja lülitamiseni/ümberlaadimiseni. Andmeid ja seadistusi ei salvestata kõvaketale. Kui tegite midagi olulist, siis proovige see salvestada välisele mäluseadmele (nt. USB-mälupulgale). Detailsema Mageia Live CD kasutus ja paigaldusjuhendi leiad käsiraamatust.

Teine, põhjalik ja kiire võimalus: **Mageia DVD** plaat sisaldab kõige suuremat rakenduste ja töölaudade valikute võimalusi oma süsteemi koheseks seadistuseks. DVD sisaldab ka valikuid nõrgema riistvara kasutajatele, kuigi samas eeldab DVD seadme olemasolu. **Mageia DVD sisaldab täielikku tuge eesti keelele.**

Kolmas võimalus: Mageia boot.iso ehk nn võrgupaigaldus

Peab kohe hoiatama, et üle võrgu paigaldus eeldab head interneti (püsi)ühendust. Töötab ka aeglasemate ühendustega, kuid kuna üle kantakse suuri andmemahte, siis aega kulub märgatavalt rohkem ja ühenduse katkemisel on oht kõik eelnev kaotada ja tuleb alustada otsast peale.

Samas tagab läbi võrgu paigaldamine kõigi viimaste uuenduste kohese paigaldamise ja seab automaatselt paika ka tulevaste uuenduste laadimiseks vajalikud hooldate (repositooriumite) aadressid. Soovitav juba kogenud arvutikasutajale.

Hoiatus:

Enne paigaldamise alustamist tee Sulle tähtsatest ja vajalikest andmetest (dokumendid, pildid, muusika jms).

Kui paigaldamise ajal peaks juhtuma mingi äpardus, juhuslikult tehtud vale valik, voolukatkestus või tehniline tõrge, võivad Sinu andmed hävineda. Paigalduse ajal kaotsi läinud andmeid ei ole võimalik hiljem taastada.

Kirjuta andmed eraldi kas CD-le, DVD-le, USB mälupulgale või muule sellest arvutist füüsiliselt eraldiseisvale andmekandjale (serverisse).

Mageia ei vastuta Teie poolt teostatud paigalduse käigus juhuslikult kaduma läinud andmete eest!

Windowsi säilitamine: Dualboot (mitme operatsioonisüsteemi kasutamine)

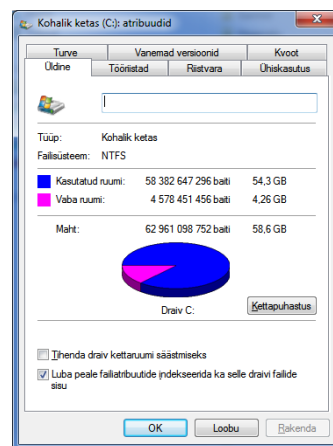

Oleks vajalik välja selgitada oma arvuti kõvaketta senine jaotus. Kui seni on olnud ainukeseks operatsioonisüsteemiks Windows, siis võib arvata et arvuti kõvaketall on ainult üks, kogu ketast hõlmav jaotus (partitsioon).

Kui soovid säilitada olemasolevat Windowsi siis: Linuxi paigaldamiseks on vaja Windowsi partitsioonil teha umbes 6-20 GB vaba ruumi (min vajalik on 4 GB).

Vaba ruumi olemasolu näete kui valite Windowsi all olles "My Computer (Minu arvuti)" ja seal avanevas aknas "C" kettal parema hiireklahvile klõpsates "Propertis (Atribuudid)".

Kui Teie arvutis on vähem vaba mälu, kui paigaldamiseks minimaalselt vajalik, siis püüdke kustutada Teile mittavajalik info. Kontrollige kas „Prügikast“ on tühjendatud ja interneti ajutised failid kustutatud. Linuxi paigaldamise käigus

"surutakse" olemasolev Windowsi partitsioon kokku (vaba kõvaketta mälu arvelt) ja luuakse Linuxile vajalikud partitsioonid juurde. Luuakse põhipartitsioon min 4GB ja [Saaleala](#) (250 MB kuni 2GB).

Saaleala (Swap) on operatiiv(muut)mälu RAM virtuaalne jätk andmekandjal (kõvakettal). Windowsil on selleks eraldi fail, Linuxil lausa eraldi partitsioon (kõvaketta osa).

Varu piisavalt vaba aega (uuema arvuti korral umbes 40 minutit, vanema arvuti korral kuni 2 tundi). Paigalduse pooleli jätmisega võite kaotada senised andmed.

Alljärgnev pikem juhend kajastab DVD plaadiga seotud paigaldusviise, kuid sisaldavad ka Live CD abil paigaldamiseks vajalikku teavet, kuna kõikide Mageiade paigaldamine on suhteliselt sarnane.

Hakkame pihta!

Pane Mageia paigaldamise CD/DVD ketas **seadmesse**. Taaskäivita arvuti.

- Juhul kui arvuti ei alusta alglaadimist CD seadmelt, tuleb see seadistada vastavaks arvuti alglaadimise programmis BIOS (seadistamine). Selle õpetus siin juhendis puudub. Kindlasti leiad selle oma arvuti kasutusõpetusest või sisestad märksõna BIOS koos oma arvuti võimalikult täpse margiga google otsingu aknasse.
- Avaneb tekstiakten, millel kirjeldatakse võimalike valikuid ja tegevusi. **F1**- õpetus. **Enter**- viib edasi järgmise valikusse, kuid paigaldusprogramm läheb siit automaatselt edasi.

3.

Paigalduse avaleht

Sel lehel tuleb kiirelt vajutada ülemise rea funktsiooniklahvi „**F2**“, millega avame keele valiku akna.

Siin valitud keel jääb kasutusse kuni paigalduse lõpuni ja on automaatselt ka edaspidi Mageia põhikasutuses olevaks keeleks. Lisaks eelseadistatakse ka kõik muud keele ja asukohaga seotud määrangud eestile vastavaks.

Paigaldusprogramm läheb siit ka ilma midagi valimata kiirelt edasi paigalduse režiimile. Kui keel jäi valimata, siis saab seda ka hiljem teha.

4.

Avanened valikutest vali endale sobiv keel-*Eesti*.

5.

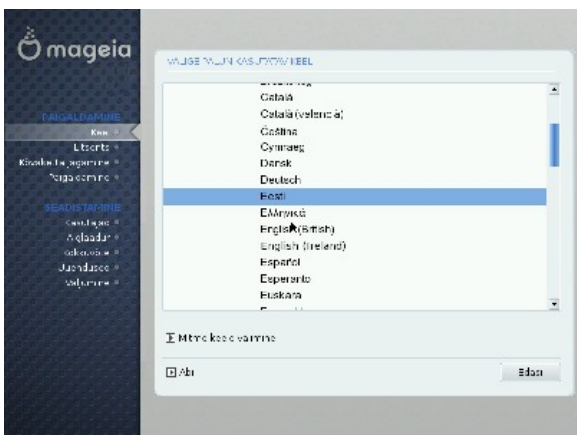

Nüüd on kõik eestikeelseks paigalduseks valmis. Kui otsustasite mitte proovida ja soovite jätkata oma senise operatsioonisüsteemiga, siis valige menüüst „Algladimine kõvakettalt“ ja teie arvuti laetakse olemasolevasse süsteemi.

Alumised menüü valikud on juba edasijõudnud kasutajale süsteemi „remontimiseks“ ja diagnostikaks.

Paigalduse jätkamiseks vali „**Mageia paigaldamine masinasse**“.

6.

Siin saab juba ka hiirt kasutada.

Kui te ei jõudnud avalehel keelevalikut teha, siis siin on selleks viimane aeg. Otsige üles siin *Europe* ja selle alt alammenüüst **Eesti**.

Jätkamiseks vajuta **Next** nuppu.

Kui teil oli juba eesti keel eelnevalt valitud, piisab **Edasi** nupu vajutusest. Kui hiir puudub või miskil põhjusel ei tööta, saate vajaliku nupuni või tagasi valiku aknasse liikuda tabulaatori klahvi abil.

Kui vajate arvutisse mitut keelt, siis valige *Mitme keele valik*. Valige soovitud keeled ja vajutage *Olgu*.

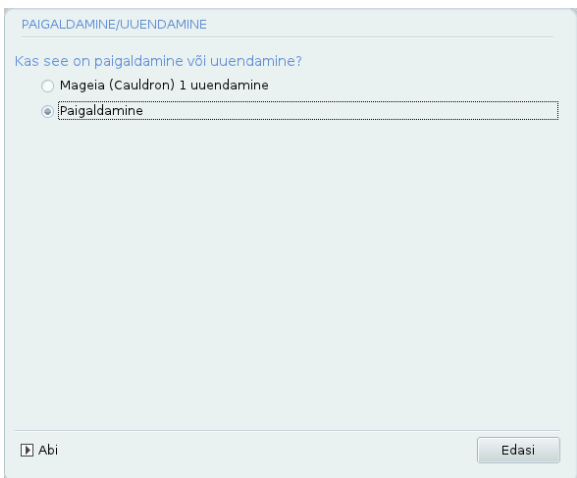
7.

Kuigi juba on valitud suhtlemiseks eesti keel, on litsentsitingimused ise inglise keelsed. Seda juriidiliste nüanside säilitamise huvides. Põhimõtteliselt need tingimused teile erilisi kohustusi ei pane, pigem deklareerivad kasutaja vabadusi, kuna tegu on vaba ning tasuta tarkvaraga, mida võite muuta ja edasi levitada.

Litsentsitingimused on soovitatav siiski läbi lugeda enne nendega nõustumist.

Märgi ära "**Nõustun**" märgend ja vajuta "**Edasi**" nuppu

8.

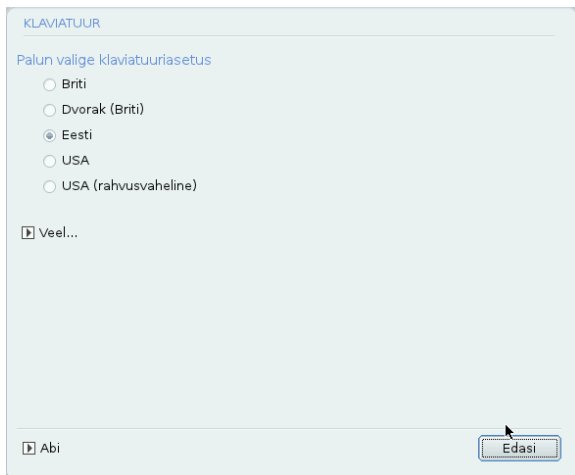

Kui Teie arvutist leiti mõni eelmine Mandriva Linuxi või Mageia versioon, siis kuvatakse nende nimed ja pakutakse uuendamist. Esmakordsel paigaldamisel seda kuva ei näidata.

Hoiatus: Kui siiski Teil on enne arvutis olnud Mandriva või Mageia ja te valite "Paigaldamine", siis kirjutatakse kõik põhi partitsioonil (/) olevad senised failid üle. Teie andmed mis asusid samal partitsioonil lähevad kaotsi. Kui te pole oma andmetest koopiat teinud, siis katkestage paigaldus ja varundage andmed enne kui uuesti üritate.

Uuendamise korral Teie andmed "Home" (kodu) kataloogis säilitatakse.

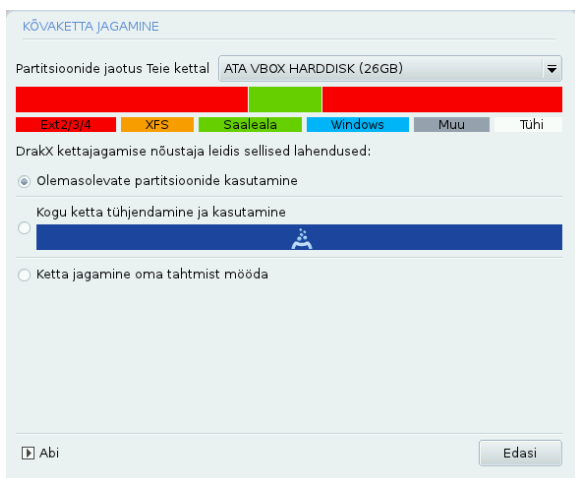
9.

Kui te valisite mitu keelt samaaegseks paigaldamiseks, siis siin peate valima, millise keelele vastavat klaviatuuri soovite edasi kasutada.

Kui valisite ainult eesti keele, siis seda valikut ei kuvata.

10.

Kõvaketta jagamine partitsioonideks (osadeks)

Mageia analüüsib Teie arvuti kõvaketast ja vastavalt tulemusele pakub välja variandid. Sel kuval on toodud juhtum kui kõvaketal on juba olemas üks partitsioon.

1. Valik kasutab ära olemasoleva partitsioonid.
2. Valik **kustutab kõik** ja alustab uute partitsioonide loomisega.
3. Soovitame valida viimane "**Ketta jagamine oma tahtmist mööda**". Saate hea ülevaate partitsioonidest.

Kui on olemas Windows, siis pakutakse ka sellega seotud variante.

Tutvumine arvuti kõvakettaga

Ülemine laiem riba näitab graafiliselt, millised on Teie arvuti olemasolevad partitsioonid (jagatud osad).

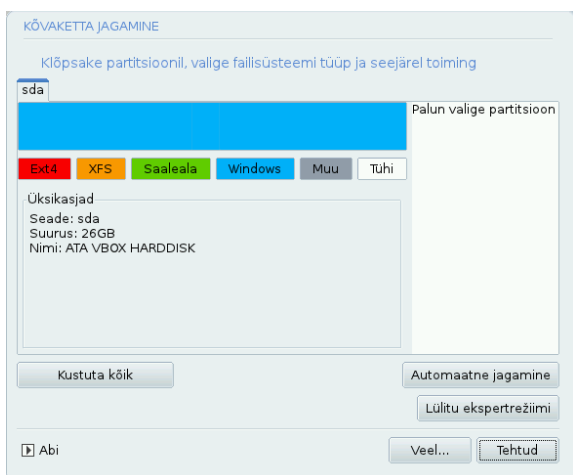
Kui klõpsate vastaval värvil, siis kuvatakse kuva keskosas olevas suures aknas antud kettaosa kohta käiv info.

Juhul kui Teie arvutis on mitu kõvaketast, siis saate valida kettalaotuse pildi kohal olevates valgetest sakkidest erinevate ketaste vahel (*sda*, *sdb* jne). Kuvatakse ka mälupulgad ja IPOD-i laadsed välisseadmed, kui need juhtuvad arvutiga ühendatud olema.

11. Teie arvuti puhul on pilt ilmselt teistsugune, kuid kindlasti leiad siit kõik oma arvutis olla võivad vasted. Jälgi värvide seletusi avanenud akna ülaosas:

- **Punane (Ext4)**- Mõne eelneva Linuxi poolt tekitatud ketta ala (esmasel Linuxi paigaldamisel ei tohiks seda veel olla). Sama ka XFS kohta.
- **Saaleala** (Swap)-Linuxi poolt tekitatav mälu ala muutmälu "laiendamiseks".
- **Hall** - mõne muu (tundamtu) operatsioonisüsteemi poolt hõivatud ala.
- **Sinine**- Windowsi kasutuses olev ketta osa.
- **Valge**- Tühi, veel kasutamata ala.

12.

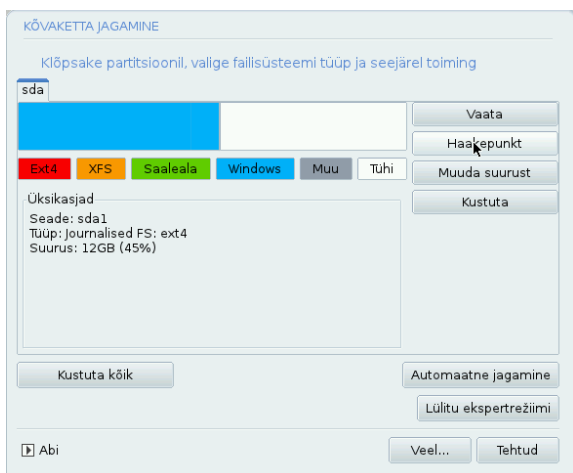

Kui Teil on seni olnud ainult Windows, siis on seda sinist osa terve riba täis.

Valige sinine osa ja aknasse tekkivatest käskudest valige **Muuda suurust**. Suurust saate muuta liugurnupuga või käsitsi numbreid sisestades. Vähendada ei tohi rohkem, kui Windowsi poolel vaba ruumi on. Vähenduse peate valima nii, et vabaneks vähemalt 6 GB. Kui ruumi on palju, siis võite teha ka rohkem vaba ruumi (30GB).

Eelnevalt peab olema tehtud Windowsis selleks piisavalt vaba ruumi. Loe eestpoolt [Windowsi säilitamine: Dualboot \(mitme operatsioonisüsteemi kasutamine\)](#)

13.

Edasi vaatleme lähemalt tühja (seni kasutamata) kettaosa vormindamist.

Sama kehtib nii täiesti tühja ketta korral kui ka olemasolevate partitsioonide kõrvale, täiendava partitsiooni loomisel.

Valides tühja (valge) ala, tekib nupp **Tekita**, millega saate luua uue partitsiooni.

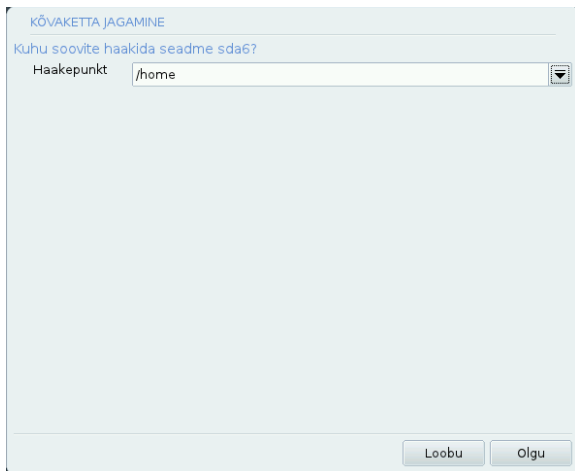
Vajuta nuppu **Loo uus**.

Ülemise liugurnupuga saate muuta loodava partitsiooni suurust (min 6000 MB). Failisüsteemi tüübi soovitan jätta vaikimisi pakutu: ext4, kohaseim hetkel Linuxile. Saab ka valida vanemaid süsteeme (ei soovita). Haakepunktiks valida vaikimisi pakutav "/" ehk juurkataloogi märk.

Peale uue partitsiooni loomist, kuvatakse see ka kohe ekraanile. Tegelikult on see alles "plaan", ketast ei ole veel füüsiliselt üle kirjutatud (vormindamata).

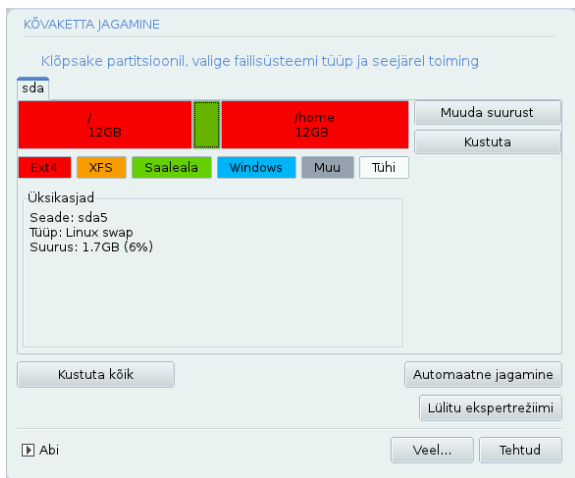
Nüüd tuleb veel lisada "Saaleala", selleks tuleb taas vajutada tühjale alale ja vajutada "Tekita" nupule. Valige haakepunktiks „Swap“-Linuxi poolt tekitatav mäluala muutmälu "laiendamiseks" ehk siis kasutatakse kiirelt ligipääsetavat kõvaketta osa et teha ruumi operatiivmälu olevatele andmetele. Saaleala suuruseks on soovitav valida alates 512 MB kuni 2 GB.

14.

Soovitav on teha mitu partiatsiooni, üks Linuxile endale, ehk süsteemne osa, kus hoitakse süsteemile vajalikke rakendusi, teine kodukataloogi `/home` andmete hoidlana. Kui on muid funktsioone (server-andmehoidla jms) plaanis lisada, siis ka nendele eraldi partitsioonid.

15.

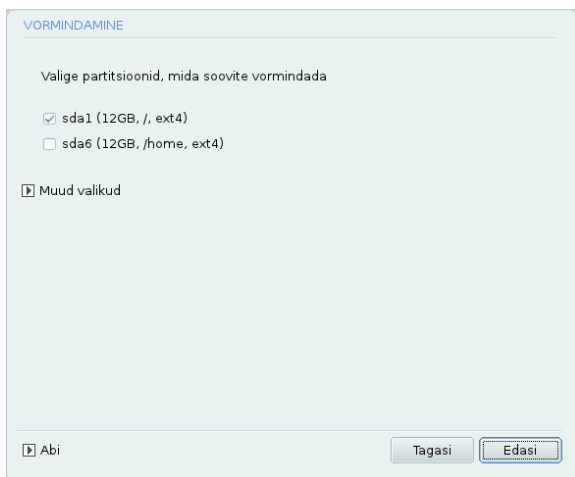
Selline võiks välja näha ainult Linuxile partitsioneeritud kõvaketas. Partitsioone võib ka rohkem olla. Suurused ei pea võrdse olema ja osade järjekord pole oluline.

Partitsioonidele saab ka nimesid anda. Kui loote rohkem partitsioone siis nende hilisemaks kergemaks äratundmiseks võib neid inimkeelele arusaadavamalt nimetada, näiteks: Dokumendid, Filmid, vastava operatsioonisüsteemi nime järgi jne.

Esmakordsel paigaldamisel pole mõtet selle üle pead murda.

Kui olete veendunud, et tegite kõik soovikohaselt siis vajutage **Tehtud**.

16.

Vaikimisi on ära märgitud vaid need mida eelmistest liidestest valisite / juur partitsiooniks.

Hoiatus!

Peale siit edasi minekut pole enam võimalik märgitud kettaosal olevaid seniseid andmeid taastada.

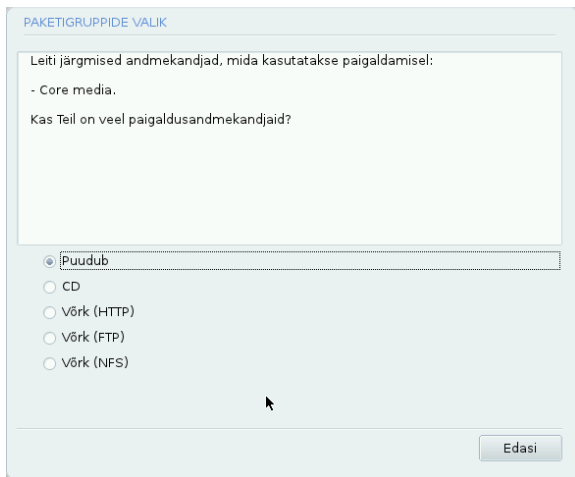
Kettaosa vormindatakse üle ehk kõik mälupepad füüsiliselt tühjendatakse ja indekseeritakse uuesti.

Kui Teil on kõhklusi, siis pöörduge tagasi ja kontrollige veelkord valikute õigsust.

Kui olete veendunud, et tegite kõik soovikohaselt siis vajutage **Edasi**.

Edasi toimub paigaldamiseks vajalike andmepakettide (failide) laadimine teie arvutisse. DVD puhul kopeeritakse info plaadilt, `boot.iso` paigalduse korral otse internetist. Kui Teil on aeglasem ühendus, siis see võib rohkem aega võtta.

17.

Sel lehel on võimalik valida täiendavaid tarkvara allikaid paigalduse laiendamiseks.

Uutele kasutajatele esmasel paigaldamisel ei ole vaja siin midagi valida ja võib rahulikult **Edasi** nuppu vajutada.

18.

Siin tuleb valida sobiv töölaud.

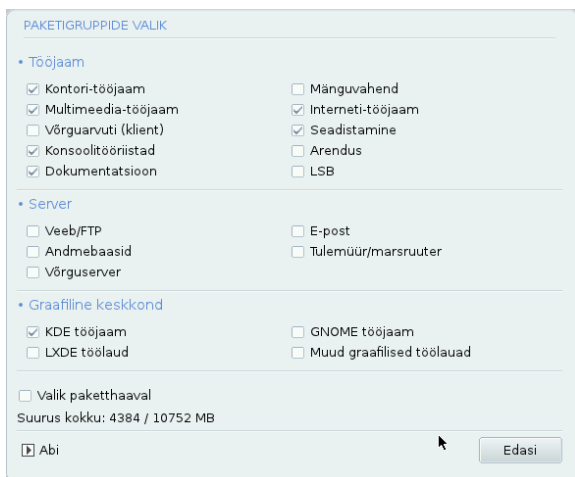
Selle valikuga määratakse ka vaikimis pakutavate programmide valik. Põhiprogrammid käivituvad võrdselt kõikide töölaudadel. Töölauda valik on maitse küsimus.

KDE on kõige lihtsam ja selgem neile, kes tulevad Windowsi keskkonnast, sest omab praktiliselt sama väljanägemist ja funktsionaalsust.

GNOME sarnaneb rohkem Mac OS-le.

Edasi vaatame kolmanda valiku "**Kohandatud paigaldamise**" pakutavaid võimalusi. Siit saab valida erinevate rakendusi gruppide kaupa. Kui te soovite näiteks kindlasti mängu saada, siis on soovitatav vastav valik aktiveerida. Serveri teenuseid ei ole vaja puutuda, küll võib vaja minna graafilise keskkonna valikuid. Edasijõudnud saavad teha ka valiku lausa rakenduste ja nende pakkide lõikes.

19.

Tuleb tunnistada et KDE 4 on muutunud juba suhteliselt nõudlikuks. 1GB RAM ja 1000MHZ kiirusega töötab veel normaalselt.

Kui Teil on vanem arvuti, millel on RAM alla 1GB ja kiirust ka alla 1000MHZ, siis on soovitatav siit valida LXDE töölaud, mis on vähenõudvam riistvara osas. Samuti on see valik neile kes hindavad kiirust ilule. LXDE on tõesti kiire.

Veel vanematele arvutitele sobivad „Muud graafilised töölaudad“. Nendel töölaudadel puuduvad küll graafilised ilustused ja vidinad aga praktiliselt vajalikud asjad on kõik olemas ja lihtsal loogikaga leitavad. (IceWM -analoogia Windows 95-ga).

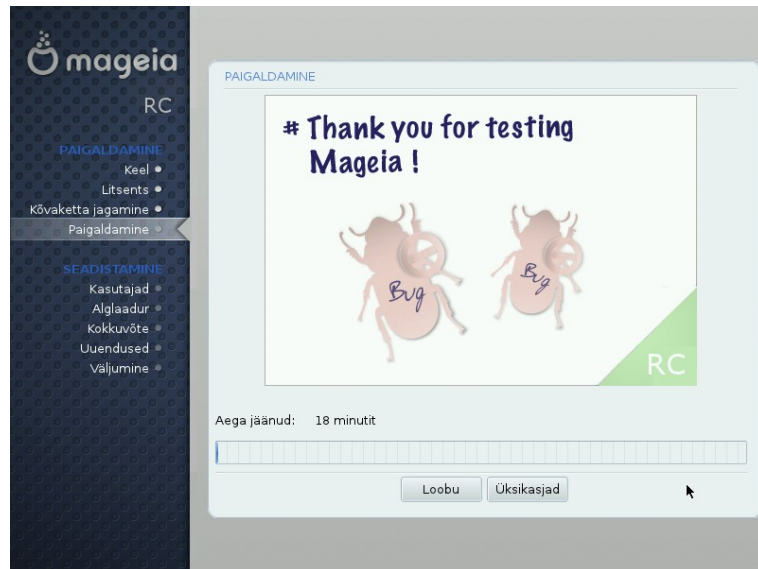
Peale töölauda valikut algabki tegelik paigaldamine. Nüüd oleks soovitatav veel kontrollida, kas arvuti toitejuhe ja võrgu juhe on korralikult ühendatud. Igasugune katkestus paigaldamise käigus võib tuua pahandusi kaela, kuni mõne seadme riknemiseni. Kui te plaanite tõsisemalt Mageiat proovida ja kasutama hakata, siis soovitatakse ka kõik muud arvutiga ühendatud seadmed külge ühendada ja sisse lülitada (printerid, skännerid jms). Sel juhul seotakse nad süsteemiga kohe paigaldamise ajal. See on

soovituslik, neid saab kõiki ka hiljem seadistada. Esmatuvusel ei kasutaks seda soovitust, kuna kui teil juhtub olema seadmeid, mis koheselt ei haaku Mageiaga, siis see võib esile kutsuda segadust tekitavaid veateateid ja isegi tõrkeid paigaldamisel.

Varuge ka aega, sest olenevalt arvuti kiirusest võtab paigaldamine kesta 20-120 minutit aega. DVD-lt paigaldades isegi kõige aeglasematel arvutitel mitte üle tunni. Võid rahulikult minna kohvi jooma, kuid vahel pilk peale, ega mõni (vea)teade pole kummitama tulnud.

20.

21.

Kui siiski jäite arvuti taha ja olete tüdinenud Mageia poolt pakutavatest pildikestest, siis võib valida nupu **Üksikasjad**, mis avab paigaldamise jooksva logi.

Alumisel real näidatakse ära ka paigalduse edenemine ja selle lõpuni jäänud eeldatav aeg. Aja arvestus pole siiski kuigi täpne, vähemalt esimeses pooles. Mageia reserveerib omale rohkem aega, kui tegelikult läheb. Lõpu osa ajaprognosid on juba palju täpsemad.

Kasutajate haldamine võimaldab kasutada sama arvutit mitme kasutaja poolt ja tagab andmete ning kogu arvuti turvalisuse. Kasutajate tuvastamise süsteemi tuleb suhtuda täie tõsidusega, sest see on turvalisuse põhialus. Kasutajad jagunevad administraatoriteks ja tavakasutajateks. Administraator (root) omab täisõigusi kogu arvuti üle, kasutaja ainult oma loodud failide üle. Erinevus Windowsiga on see, et ei saa sisse logida Administraatorina, mis välistab võimaluse igasugustel "pahalastel" arvutisse end ise paigaldada. Kui arvutit hakkab kasutama rohkem kui üks inimene, on soovitatav kõigile omad kasutajad (kontod) luua. Seda saab teha hiljem.

22.

Administraatori parool. Ilma selleta ei saa hiljem ühtegi programmi paigaldada ega muid sätteid arvutis muuta.

Hoiatus: Jätke kindlasti meelde Administraatori parool (kirjutage kuhugi kindlasse kuid ohtusse kohta), sest selle ununemisel on võimatu seda taastada ning tuleb kogu süstem uuesti paigaldada.

Pärinimi võib olla pikk, näiteks ees ja perekonnanimi.

Kasutajatunnus on nimi mida küsitakse sisenemisel ja algab see väikese tähega. Mageia pakub selle ise välja, tuletades selle pärinime lahtrisse sisestatud nimest. Seda võib vabalt ka muuta.

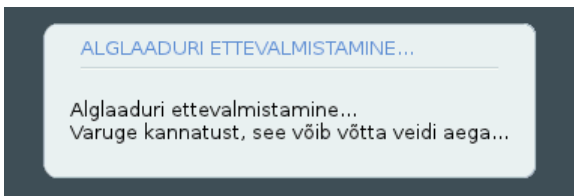
23.

Kasutajate määramise muude valiku alt saab valida **külaliskonto** määranguid.

Mageia loob automaatselt külalise jaoks konto. Kui te ei vaja seda, siis saate selle siin lehel linnukese eemaldamisega jätta paigaldamata. Soovitan mitte luua seda kontot, risustab silma ja kasutamist ei leia, pigem tekitab segadust. Selle konto all tehtud andmed ja seadistused ei säili ja seetõttu võib kogemata sinna sisenenud kasutaja kaotada oma tehtud tööd.

Seda kontot saab ka hiljem kustutada.

24.

Kui Sul on arvutis teisi operatsioonisüsteeme, siis alglaadur leiab ja pakub Sulle need ka arvuti käivitamisel valikuna välja. Siis saad valida kas Mageia, Windows või mõne muu arvutis asuva süsteemi.

25.

Peale paigaldamise lõppu pakutakse juba täpsemaid seadistuse võimalusi.

Kui Mageia ei suutnud tuvastada kuvari resolutsiooni, siis nüüd küsib ta selle üle. Kui valikus pole täpselt Sinu arvuti monitorile vastavat väärtust, siis vali vaikimisi pakutav. Oma kuvari resolutsiooni saad teada seadme passist või kuvari menüüst info alt.

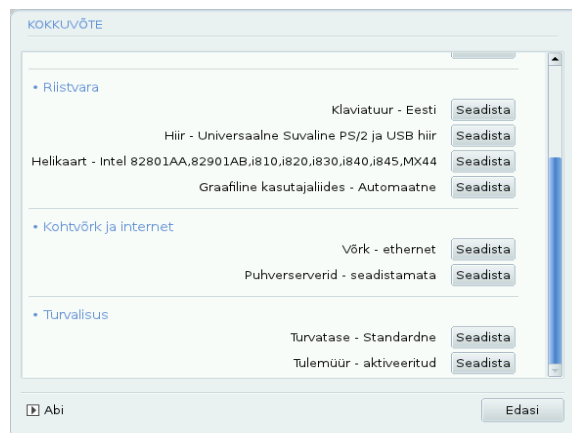
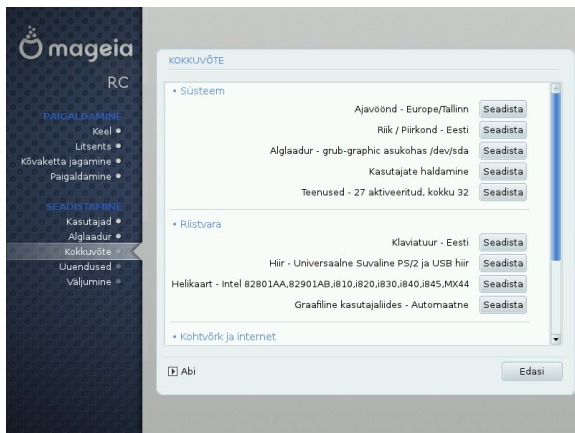
Täpsem seadistus on võimalik teha ka hiljem.

Kokkuvõtteks pakutakse ülevaadet kõikidest seni seadistatud seadmetest ja määrangutes. Kui märkad

midagi, mis on vale ja oskad kohe parandada, siis vali vastava rea lõpust nupp **Seadista**. Kordame veel kord, et seadistusi täpsustada saab ka hiljem.

Üldjuhul vali **Edasi**.

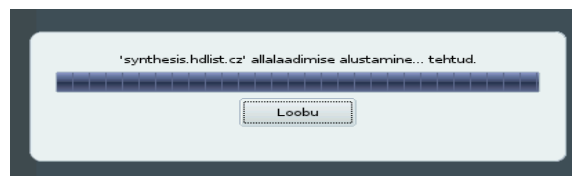
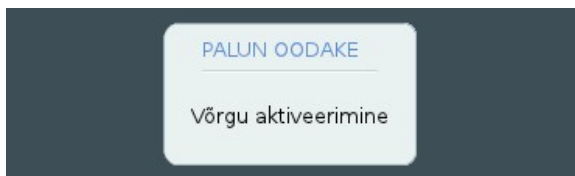
26.

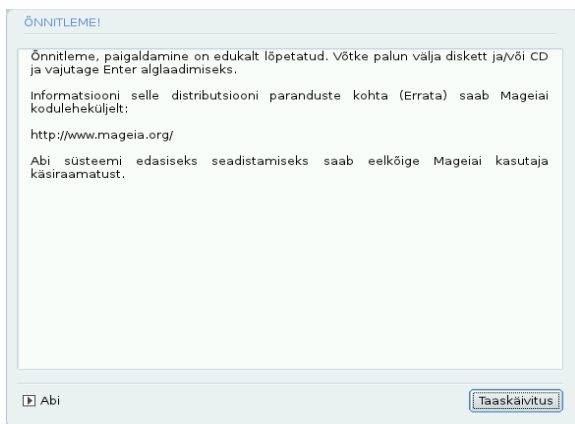
Kui juhtusite paigaldama Mageia CD/DVD-lt, siis pakutakse nüüd kontrollida ka võrgus olemasolevaid uuendusi. Kui paigaldasite Neti paigaldusega, siis on kõik uuendused juba peale pandud ja seda enam ei küsita.

Kuna Mageia hiljem kontrollib uuenduste saadavust automaatselt ja pakub seda võimalust uuesti, siis võib siin vaastata ka **Ei** (soovitatav). Tuleb hoiatada, et mida rohkem aega on möödunud paigaldatava väljalaske ilmumisest, seda rohkem on kogunenud ka uuendusi. Uuenduste laadimine ja paigaldamine, kui väljalaske ilmumisest on möödunud juba pool aastat, võib kesta sama kaua või kauemgi, kui paigaldamine ise.

27.

28.

Õnnitleme!
Ongi valmis. Eemalda arvutist algladimise CD/-DVD või USB mälu pulk, millelt paigalati Mageia ja vajuta nuppu "Taaskäivitus" abil.

29.

Arvuti taaskäivitamisel avanevast valikust vali esimene. Kui midagi ei vali, siis Mageia jätkab ise 10 sekundi pärast vaikimisi valikuga

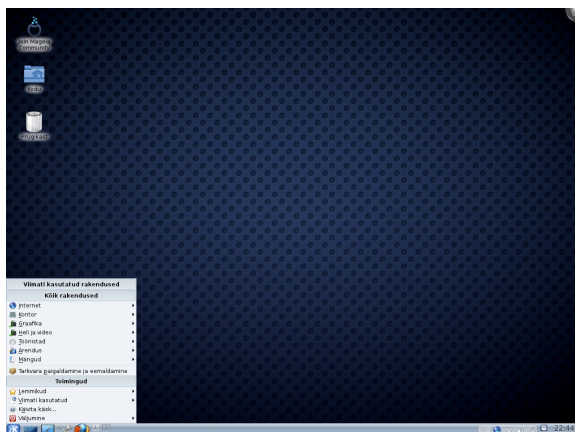
Kui arvutis on rohkem operatsioonisüsteeme, siis kuvatakse need ka siin valikus, kaasaratud Windows.

30.

Vali vasakult nimekirjast oma kasutajanimi või sisesta see käsitsi ning alumisele reale sisesta parool ja saadki Mageiat kasutama hakata.

31.

Programmide ja rakenduste käivitamiseks vajuta vasakul all servas olevale nupule "Menüü". Sealt saad käivitada kõiki paigaldatud rakendusi.

Üldjuhul on kõik rakendused kergelt mõistetava ülesehitusega ja nende kasutamine on lihtne. Paljudega on ka juba eelnevalt tuttavad. Üldised kasutusnupid on samad, mis ka Windowsis.

Täpsemalt uuri rakenduste oma juhenditest.

KDE töölaua on kaasas väga põhjalikud eesti keelsed juhendid kõikide tema komplekti kuuluvate rakenduste kohta. Lisaks on ka palju muid rakendusi, enamikel neilgi on omad juhendid saadavad kas *ABI* või *Help* menüüde alt.